

Konfrontacje mistrzów

W połowie października 1996 roku w Lublinie odbył się Międzynarodowy Festiwal Teatralny *Konfrontacje Teatralne*. Już sama nazwa przywołuje pamięć *Konfrontacji Młodego Teatru* (które poprzedził cykl *Wiosen Teatralnych*) a związek personalny tworzył Janusz Opryński, w jednej osobie: komisarz tegorocznej edycji oraz założyciel i wieloletni reżyser „Provisorium”, zespołu tak ważnego w historii lubelskich imprez. I to za sprawą jego gustu (oraz menadżerskich umiejętności) publiczność otrzymała taki a nie inny obraz teatru.

W latach siedemdziesiątych *Konfrontacje* gromadziły niemal wyłącznie sceny studenckie. Dzisiaj straciły pokoleniowy charakter. Istotne też przestały być różnice w formule organizacyjnej między teatrami. Zaś nowatorska estetyka i eksperymentatorskie metody pracy w ciągu lat prze-

na równych prawach z poszukiwaniem formy. Obecnie jednak zaangażowanie tego typu w przedstawieniach ustąpiło miejsca osobistemu bilansowi życiowych wartości. *Tańcz, póki możesz* jest dziełem ludzi dojrzałych, świadomych perspektywy końca, co jest źródłem refleksji o samoograniczeniach w przyjaźni, miłości, sztuce, których nie sposób uniknąć, ale którym można odebrać moc paralizującą ludzkie poczynania. I to, w wymowie przedstawienia, jest uzasadniającym wysiłkiem celem. Spektakl ten daje dowód wieńca wypracowanym niegdyś chwytom teatralnym, umiejętności posługiwania się wybranymi środkami i świadomości scenicznego efektu – wystarczy wspomnieć urodę finału. Jednocześnie zaś uświadamia, jak bardzo zmieniła się funkcja sztuki w ogóle a w tej mierze i poznańskich „Ósemek”. Głos, w którym słyszeliśmy kiedyś moc buntowniczego wezwania, dziś zabrzmiał pięknie, ale w bardzo kameralnym tonie.

W nurcie kontynuacji przyjętej poetyki zmieszczą się również dwa lubelskie zespoły: „Scena 6” oraz połączone siły Teatru „Z Lublina” i „Grupy Chwilowej”. Pierwszy wystawił *Świątokradztwo* oparte na powieści Tauschinskiego, drugi *Dom nad Morzem* według poematów Ritsosa. Ich dokonania znamionuje oszczędność, umowność i wielofunkcyjność każdego elementu, zdolnego w przedstawieniu ujawnić swój nowy metaforyczny sens, ale w obydwu obserwujemy zmianę jakościową. Jest nią właśnie zwrot ku tekstowi literackiemu (wcześniej stosowanemu tu w szczerą postać). Obecnie słowo stało się głównym nośnikiem idei a znaki plastyczne je tylko wspierają. Spektakle zyskały spójność dramaturgiczną i mówią o ukonkretnionych jednostkach, nie tak, jak kiedyś, o symbolicznych figurach. Budują psychologiczne portrety postaci – artyści, który nie uznaje granic wolności w sztuce i neurotycznej kobiety „uwięzionej” w mijającym czasie.

Stare płaszczki, walizy, zdjęte buty, rzeczy w męzkach, skrzynie do przesuwania to znaki firmowe „alternatywy”. Kiedyś, na prawach rewolucji, weszły do tego teatru, by zostać w nim na długie lata. I jak okazuje się, ten język ma wciąż swoich zwolenników nawet wśród zespołów młodszych o całe pokolenie. Przykładem może tu być Teatr im. Alberta Tison ze Żnina i Jego *Psalm* będący przedstawieniem pełnym młodzieńczej

niknęły z teatrów poszukujących na deski wielu teatrów repertuarowych. Toteż obecnie „Konfrontacje” skupiały szeroki przekrój zespołów – od instytucjonalnych tuzów po małomiasteczkową (oczywiście nie w sensie artystycznym) grupę wywodzącą się z amatorskiego ruchu młodzieżowego. Najszerzej jednak została zaprezentowana formacja teatru niezależnego, który przed około dwudziestu laty z taką dynamiką poszerzał się o kolejnych przedstawicieli. Sytuacja ta nie ułatwia odnalezienia klucza do opisu całego przedsięwzięcia, ale jednak rodzi pokusę pójścia tropem awangardy lat siedemdziesiątych i stwierdzenia, co stało się z jej czołowymi, do dzisiaj aktywnymi twórczo, reprezentantami.

Trzeba więc zacząć od legendarnego już dziś Teatru Ósmego Dnia. Jego znakiem tożsamości był krytycyzm społeczno-polityczny traktowany

sposobie wykonania. Ich gorzka wypowiedź o otaczającym świecie zawiera kilka przejmujących scen, jak choćby ta z galopadą uskrzydłonych konfesjonalów. Jednakże, uznając walory przedstawienia trudno widzieć w nim – wbrew lansowanemu pogładowi, wzór formalnej odkrywczości, kształtowi jego bowiem wyraźnie patronują poprzednicy.

Wspomniana estetyka – chociaż najszerzej przyjęta przez polski teatr *off* – nie była nigdy jedyną propozycją. Odmienne rozwiązania znalazła już na samym początku swojej drogi twórczej warszawska „Akademia Ruchu”. Jej wystąpienia z pogranicza teatru i sztuki akcji zawsze sytuowały się w pewnej opozycji wobec „ciemnej awangardy”. Odmienność tej propozycji zasada się na stosowaniu intensywnej barwy (często o symbolicznym znaczeniu) umieszczonej w rozległej przestrzeni po to, by za ich pomocą budować kompozycje o plakatowych walorach. Tak też jest w pokazanej ostatnio *Piosence*. Pozbawieni kwestii aktorzy przesuwają dekoracje, aranżując wciąż na nowo sceniczną przestrzeń albo obecność swą uzasadniają wykonywaniem prostych etud ruchowych. Z tak schematycznych działań wyłania się jednak wnikliwa wizja życia społecznego w Polsce odmienionego ustroju, gdzie suma indywidualnych wrażliwości została sprowadzona do unifikujących człowieka danych statystycznych. A sposób budowania komunikatu, chociaż stosowany przez „Akademię” od dawna, wypadł świeżo i na miarę czasów.

W *Konfrontacjach* wziął również udział Teatr „Scena Plastyczna” KUL, nieodmiennie w tradycji lubelskich festiwali stanowiąc sam dla siebie kategorię. Daleko posunięta redukcja tworzywa teatralnego znakomicie służy sugestywności stwarzanych wizji, które w *Szczelinie* wpisują się w eschatologiczną perspektywę. Obrazów ekscytujących swym wizualnym kształtem i filozoficzną niejednoznacznością.

Zupełnie inny kierunek poszukiwań reprezentuje Ośrodek Praktyk Teatralnych „Gardzienice” uświetniający lubelską imprezę. Spektakle tej znanej na świecie grupy powstały z fascynacji kulturą ludową różnych narodów. Umiejętność łączenia materiałów źródłowych – w obydwu z istniejących w dorobku zespołu przedstawień – dała nasyconą muzyką, śpiewem i ekspresją ciał kompozycję. Toteż *Żywoć protopopa Awwaku-*

nia źródeł inspiracji i swoistego kształtu – nazywane „etnooratoriumi”. Zaś tym, co pomnaża ich emocjonalny odbiór, jest pasja wykonawcza nie mająca sobie równych w teatrze.

Pewne podobieństwo zainteresowań z „Gardzienicami” wykazuje Towarzystwo Wierszalin. Dotyczy to szczególnie formuły bytowej, ale także objawia się zainteresowaniem społecznościami lokalnymi i próbą czerpania wzorców z ich żywej wciąż tradycji. „Wierszalin” znalazł takie miejsce w Supraślu, a temat przedstawienia w cudzie, który niedawno zdarzył się w podbiałostockiej wsi. Oparty na jego kanwie *Głup* (pokazany świeżo po premierze) to najbardziej sporne widowisko *Konfrontacji* – dla jednych to anegdota obyczajowa zanurzona w kolorycie polsko-białoruskiego pogranicza, dla innych to ubranie w ludową szatę głębokie pytanie o istotę metafizycznego wtajemniczenia. Spór toczy się tym intensywniej, gdyż jego autor i reżyser Piotr Tomaszuk jest widziany jako nadzieja polskiego teatru.

Oddrębną grupę festiwalowych prezentacji stanowiły występy teatrów ulicznych. Spośród nich zdecydowanie wyróżniło się poznańskie „Biuro Podróży” (poniekąd wychowankowie „Ósemek”). Okrucieństwo wojny w ich *Carmen funebre* zyskuje tak przejmujący kształt dzięki uruchomieniu energii każdego składnika spektaklu. Już rozpoczynające widowisko akordy *Pieśni żałobnej* Pendereckiego budzą grozę, którą pomnaża zjawienie się postaci na szczudłach siejących na oslep trzaskającymi pejciami. A kiedy na dekorację wypełniają języki ognia, to ornamenty bramy wybrzuszają się, pękają z loskotem, opadają na ziemię. Woń podłego wina rozpryskiwana w scenie gwałtu wzmacnia klimat wydarzeń, wyzwalając u widzów autentyczne emocje. I to właśnie precyzja w używaniu skodyfikowanych środków przynależnych temu odłamowi teatru zdecydowanie wyniosła je ponad inne.

Występy zagranicznych zespołów można by pominąć w krótkim omówieniu, gdyby nie Rosjanie. Teatr „Derevo” okazał się chyba najcie-

kawszym zjawiskiem festiwalu. Wystawione przez nich *Czerwona Sirefa* i *Południe, Granica* charakteryzują się wielkim bogactwem scen o trudnej do odnalezienia zasadzie następowania, bo nie układają się w przejrzysty przyczynowo-skutkowy ciąg. Właśnie owa alogiczność zdarzeń, ich kalejdoskopowość, w której przypadkowy układ elementów organizuje porządek całości, oddaje nieprzeniknioną światła i relatywność wszystkiego. Dysharmonia stylistyczna zestawianych obrazów są tu niezwykle owocnym zabiegiem. Wyrafinowanie plastyczne miesza się z tandetą, komizm z liryzmem, narodowe z internacjonalnym. Wszystko to jednak jest możliwe do wyrażenia dzięki niezwyklej wprost maestrii aktorskiej. Plastyczność ciał wykonawców poddawanych w krótkiej chwili licznym transformacjom pozwala osiągnąć zachwycające bogactwo sceniczne zbliżone do stylistyki videoclipu. Być może dynamizm, wielobarwność widowiska i akrobatyczna sprawność grających to czynniki, które w najbliższych latach będą najbardziej cenione jako nośniki scenicznego komunikatu.

Regułą wręcz jest, że festiwale rodzą u oglądających oczekiwanie artystycznych rewelacji i to świeżo objawionych podczas jego trwania. W razie ich braku (a spełnienie ma miejsce niezwykle rzadko) pojawia się rozczarowanie. Na tegorocznych *Konfrontacjach* też zabrakło odkryć. Wyssoko oceniane w kraju i za granicą teatry przywiozły znane już co pilniejszym widzom dzieła – zrobione według własnych receptur. Wypróbowanych i udoskonalonych w trakcie stosowania, dzięki czemu przygotowywany produkt ma indywidualne cechy. Łatwo przywyknąć do ich standardu. Nie znosi to jednak chęci popróbowania gdzie indziej czego innego.

Magdalena Jankowska

Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Konfrontacje Teatralne”, komisarz: Janusz Opryński – Centrum Kultury, Lublin, 10–13 października 1996.